

כ-3700 פנינים ב-2 הכרכים יחד

פרשת בהר

גנין 46 -

חלק מהענינים שגידונו בספר

- 1915 מתי מקדים הכתוב 'אכילת אדם לבהמה'.....
- 1916 כיצד מצות ביעור פירות שביעית.....
- 1917 מצאנו בשביעית ש'טעם כעיקר' מתיר - ביאור נפלא בטעם הדבר.....
- 1920 ג' דברים 'מעשי ידי אדם' מעכבים את היובל - וכשעשו אותם 'חל היובל למפרע'.....
- 1928 באיזה מצוות יאמר האדם: 'אי אפשי בבשר חזיר'.....
- 1932 'נס הארבה המפורסם במושב קוממיות'.....
- 1937 'גרים' ו'תושבים' - 'גר' משמע ארעי, 'תושב' משמע קבע, הכיצד?.....
- ר"ג שחרר עבדו להשלים מנין - כיצד עבר על עשה 'לעולם בהם תעבודו', בשביל מנין.....
- 1945 מקור ל'טעות גוי' המתרת - בניגוד ל'גזל גוי' האסור.....
- 1948 אם מותר להדליק 'ער שבת' 'ער חנוכה' בשמן של שביעית.....
- 1949

וכעין זה בגמ' (ברכות ז): העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורבייה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה.

אומר 'נחל אליהו', שמושג זה של 'עטרותיהם בראשיהם', היינו ש'אינו עובד עוד', אלא נהנה ממה שעשה עד עתה. וכן העבדים, אינם עובדים - שמא יחול יובל, ומאידך אוכלים על חשבון האדון, דשמא לא יהא יובל.

יובל היא (כה ז)

רש"י שנה זו מובדלת משאר שנים ב'נקיבת שם לה לבדה'. א"ק, אולי הכוונה, שאין שנת השמיטה [האחרונה] עולה גם לחשבון שנת היובל [אלא שנת מ"ט שמיטה, שנת נ' יובל].

וכי תמכרו ממכר לעמיתך (כה יז)

הח"ח (באהבת חסד ה ז) כתב: שיש לקנות מיהודי השומר תורה ומצוות, גם אם המחיר אצלו מעט גבוה יותר.

וכי תמכרו ממכר לעמיתך ... אל תונו, במספר שנים אחר היובל (כה יט טו)

רש"י, זו אונאת ממון, ופשוטו כשתמכור או תקנה קרקע הזהר שלא תונה [ע"כ].

א"ק, וצריך קצת ביאור, הלא 'אין אונאה לקרקעות' [עכ"פ עד כפליים משווים], ומדוע דווקא כאן [בקרקעות] בחרה התורה להודיענו איסור אונאה? ואולי אדרבא להשמענו שאיסור אונאה יש.

וציויתי את ברכתי לכם ועשת את התבואה לשלש השנים (כה כא)

הלא השמיטה יש בה 'תוספת' של שנה אחת בלבד - ומדוע צריך ברכה לג' שנים?

צ"ב מדוע צריך ברכה יותר משנתיים, הלא שנת השמיטה 'שנה אחת היא', א"כ יש ליתן כנגדה שנה אחת נוספת, וג' מאי עבידתיה?

ואין לומר, שג' השנים הוא כאשר תהא 'שנת היובל', [שאז יש ב' שנים השבתת קרקע], שהרי רש"י [כאן במקום] לא מסביר כך, ובמפורש אומר רש"י: 'ועיתים צריכה הארץ לעשות לארבע שנים, ומקרא זה [של ג' שנים] בשאר שמיטות נאמר'.

תשובה: שאכן הברכה [בשנה שאין בה יובל] תהא רק להכפיל [ולא יותר], ולא כתבה תורה 'ועשת לג' שנים', אלא לענין שאופן החלוקה נמשך על פני ג' שנים. [ראה אופן החלוקה ברש"י].

והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ (כה כג)

בשם רבי שלמה מזוועיהל הביא טעם יפה לאיסור זה: לפי שיש אדם פזון, שירצה לכלות ממון שהורישו לו הוריו, לכלות הקרן עם השורש לזלול ולסבוא, ובניו עד סוף הדורות יחזרו על הפתחים - לכך קצבה התורה נ' שנה, וע"י כך: לא ישלמו לו הרבה, וגם ישאר לבניו אחריו.

את ספיה קצירך לא תקצור (כה ח)

ה'חזון איש' - פוסק - ומחנך

דודי רבי יוסף דיסקין, בא לחזו"א לשואלו על סבתא הצריכה לאכול 'ספיה שביעית' - החזו"א אחר ששמע את מצב בריאותה, התיר לה, והדוד התחיל לצאת.

אך החזו"א ה' מלבד פוסק גם מחנך גדול, והוא קרא לר' יוסף בטרם יצא ושאל אותו, ואם לצורך בריאותה ה' צריך לבשל עוף בחלב, האם היית בא לשאול? אמר לו: וודאי שלא! אמר לו החזו"א: ומה ההבדל הלא שניהם איסור דרבנן? אמר לו ר' יוסף: 'אם כן שלא אתן לה לאכול'?

אמר החזו"א: זה לא אמרתי, כי מאותה סיבה שהתירתי לה לאכול 'שביעית' הייתי מתיר לה לאכול עוף בחלב, אך שאלתי מדוע על זה באת לשאול - ועל עוף לא היית שואל?! והתשובה היא [השיב החזו"א] שכל מצוה יש לה את המזל שלה. [כל הנ"ל מבנו 'נחל אליהו'].

ממשיך [בנו 'נחל אליהו'] והזכיר כאן את הגר"א: לית דעני מכלב ולית דעתיר מחזיר*.

וכן הזכיר [בנו] ששביעית גם בזמן חז"ל היתה קלה לאנשים, מהמדורש (כמדבר רבה יט יב, וכן הוא בתנחומא): 'אחת אכלה פגי שביעית'.

* הובא עה"פ (ויקרא יא ז), ואת החזיר 1718.

וקראתם דרוך בארץ לכל יושביה (כה ט)

קצת טעם שנקבע 'שחרור העבדים' ליו"כ - ולא חל בתחילת השנה א"ק, יש למצוא טעם מדוע יובל, ותקיעת יובל נדחה ליו"כ, ולא ניתן בתחילת השנה [כשנת השמיטה].

ואולי הוא משום דלפעמים יקשו הבעלים לבם ל'בלתי שלח העבדים', לכן נתנה התורה, את ה'תקיעה' ביו"כ, שהוא זמן 'התעוררות תשובה' ויסימו בדעתם לשחרר.

*

אם לא חל יובל - האם חייב העבד להמשיך לעבוד?

אם לא עשו אחד מג' דברים המעכבים את היובל, יש אומרים: שממשיך להיות עבד.

א"ק, ולכאורה גם כשנאמר ש'קנין העבד לעולם', ויובל 'אפקעתא דלמלא', מ"מ בשעת הרציעה, לא הסכים העבד בדעתו לעבוד יותר מ'זמן היובל', נמצא לכאורה דאמנם צריך הוא שחרור, אבל גם בלא שחרור אין הוא מחוייב לעבוד, [ולפי"ז מותר הוא בשפחה, אבל פטור מעבודה].

*

ביאור עטרותיהם בראשיהם

לעיל הבאנו ר"מ (שמיטה ויובל י ג): מר"ה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא מתשעבדין לאדוניהן ולא השדות חוזרות לבעליהן אלא עבדים אוכלין ושותים ושמתים ועטרותיהם בראשיהם, כיון שהגיע יום הכפורים תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים לבתיהן וחזרו שדות לבעליהן.

א"ק, והאמת שכבר הבאנו שניתן 'לעקוף את רצון התורה' ע"י שימכור הארץ לאלף שנה, ואז הדין הוא שאינו יוצא ביוכל. [אמנם ב"ד לא יגלו לו אפשרות זו].

ובמקום אחר, עה"פ (דברים כא טז): 'לא יוכל לבכר' 2846, הארכנו יותר, בטעם מצוות שניתן לעוקפם.

◀ והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ (כה נג)

■ 'לי הארץ' 'לי בני ישראל עבדים' - לכך יש ב' מצוות ביובל: 'שמיטת קרקע' ו'שילוח עבדים'

הספורנו: איתא [?] שבעים ארצות יש, ובחר הקב"ה לחלקן 'ארץ ישראל', לכך נאמר: 'כי לי הארץ', ולכך מצוות החזרת קרקע ביובל.

נחל אליהו: עפ"י י"ל דגם בעבדים כתיב הלשון (כה נה): 'כי לי בני ישראל עבדים', ולכך יש ב' מצוות ביובל: 'שמיטת קרקעות' ו'שילוח עבדים'.

◀ והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ (כה נג)

■ מדוע גולים בעוון 'שמיטת קרקע' - יותר מבשאר עבירות

הנה לקמן (פ' בחקותי) מפורש, שב'עוון השמיטה' גולים 1969, וכן כתוב בגמ' (שבת לג) בעוון [ע"ז וגילוי עריות] ו'שמיטת' ו'יובל' - גלות באה לעולם, וכתיב (כו, לד לה): 'אז תרצה הארץ את שבתותיה', 'כל ימי השמה תשבות', וכתב שם רש"י: שבעים שנה של גלות בכל - כנגד ע' שנה של שמיטות ויובל שלא שמרו.

א"ק, וצ"ב 'מה חרי האף הגדול הזה' על שמיטה משאר מצוות התורה?

וי"ל בדרך משל: בעל הבית אסף עני אל ביתו, והנה כל זמן שהעני טינף הבית, ושאר 'פגעים' - סלחו לו, אבל כשאמר לבעה"ב: 'בית זה אינו שלך - אלא שלי הוא', העיפו אותו מן הבית, וההבדל מובן.

הנמשל: הקב"ה אומר (כה נג), 'כי לי הארץ', וכל זמן שאתם מכירים בכך, ומשמרים השמיטה - מוטב, ואם לאו - יגלו.

◀ אל תקח מאתו נשך ותרבית (כה לו)

■ המקור שמלוה בריבית לא קם בתחיית המתים

הנה מ'מתים שהחיה יחזקאל*', אין ראייה! כי שם לא נאמר אלא: 'שלתחית המתים המוקדמת [שהחיה יחזקאל] אין מלוה בריבית' זכאי לקום, אבל לתחיית מתים הכללית של כל עם ישראל, מנ"ל!?

ועוד דבלא"ה אי אפשר לומר ד'מת של יחזקאל' לא קם מחמת 'איסור ריבית', שהרי התם איירי 'קודם מתן תורה', ועדיין לא הי' 'המת' מצווה על 'איסור ריבית'. [ראה המשך].

א. מקור ש'מלוה בריבית' לא קם לתחי' - מהש"ך, והוא שיר שכתב בשו"ע (נדפס ביו"ד ח"ג אחרי לקט הקמח): 'מוט מלוה הונן, פנשך ממונו, מעיד הוא ב'דונו, שפופר ב'דונו, לא יקץ ע'גנו'.

ב. עוד מקור יש, ר' חיים פלטיאל [מהראשונים], מביא מדרש? שבמקום אחד נקרא [מ]רבית ובמקום אחר [ת]רבית אותיות 'מת', לומר שאינו קם בתחית המתים.

* והי' שם אדם אחד 'שלא קם', ונאמר ליחזקאל: שאותו איש הלווה בריבית, לפיכך נשאר מת.

★

'מעשה ידוע' על מגיד שראה כילי המצטער ב'ולהחזירה בי לעתיד לבא', אמר לו אמאי?

אמר לו הכילי: יש לי בנים 'קלי דעת', וכשאמות יבזבוז את הוני, וכשאחיה לא אמצא במה להחיות את נפשי.

- אמר לו המגיד: תנוח דעתך! עם בנים כאלה, ועם כך שאתה מלוה בריבית, אין סיכוי שתקום ל'תחיית המתים', ולשווא אתה דואג.

◀ אל תקח מאתו נשך ותרבית (כה לו)

■ מדוע חמור איסור ריבית משאר איסורי תורה [שבאיסור 'ריבית' אינו קם בתחיית המתים]?

א"ק, מדוע חמור כ"כ איסור ריבית, שאינו קם לתחית המתים, יותר משאר עבירות [ובפרט רציחה, ועריות שהם מג' עבירות חמורות]?

א. והי' מקום לומר: שאיסור ריבית ממשיך לאחר המוות, [כגון: אדם שהשכיר את ביתו, אטו אם מת המשכיר, אין השוכר חייב עדיין כלפי היורשים בכל החיובים?! וכן] דהלווה חייב בתשלום הריבית ליורשים, נמצא שריבית היא העבירה היחידה שממשיך ה'איש המת' [המלווה בריבית] לעבור אחר מיתה, והנה כאשר הוא מת, חדל ממנו העבירה [כי 'במתים

חפשי']. אבל כאשר 'יקום לתחיה', מיד קופץ עליו האיסור ריבית מחדש, ונמצא ד'לטובתו' הוא שימשיך לשכב בקבר 'במנוחה כנונה'.

שור' שאין זה נכון: א. דאדם שקם לתחיה אין הנכסים שהוריש לבניו חוזרים אליו. [ונמצא דאם יחיה - לא יחזור אליו 'איסור ריבית'], וכן יש לפרוך מ'מלוה בריבית' שסיים את גביית החוב כולל הריבית, אין סיבה שלא יחיה [והרי לא מצאנו שיש 'מלוה בריבית' שיקום לתחיית המתים].

ב. שוב מצאתי בס"ד תירוץ מסתבר יותר: דיש גרוע מ'אוכל חזיר', והוא אדם התולה 'שלט גדול' על ביתו, ובו כתוב: 'כאן אוכלים חזיר', דהוי 'מרידה נוראה' - וכן הכתוב שטר על הלוואת ריבית, הרי הוא 'מעלה על הכתב' את דברי כפירתו.

ואולי זה כוונת הגמ' (ב"מ עא): סמיות עיניהם של מלווי בריבית ... שמביאים עדים וסופר ודיו וחותרים 'פלוני זה כפר באלוקי ישראל' / הרי שיש בריבית 'כפירה'. וכן משמע משירו של הש"ך [ראה לעיל] שהוא מחמת כפירה, [ועדיין צ"ב במה הוא כופר יותר מגנב וגזלן, ושאר בעלי עבירות].

אמנם לפי"ז מלווה בריבית ב'לא שטר' [מלווה ע"פ], יקץ עמנו בתחיית המתים, וזה לא שמענו.

ג. שוב מצאתי בס"ד תירוץ 'טוב יותר' * [למה לא קם מלווה בריבית], לפי שבנבילה אי-אפשר לעשות 'היתר עיסקה', אבל בריבית מדוע בחר בדרך האסורה [קשה עונשו של לבן משל תכלת], והרי הוא 'חוטא להכעיס'.

* טוב פלפל חריף אחד - מקערה מלאה 'ירק תפל' [התירוץ האחרון טוב מן הקודמים].

◀ וחי אחיך עמך (כה לו)

■ 'עמך' חייך קודמים - או שניכם שווים

רבי ישראל סלנטר שואל: דאיתא בגמ' (ב"מ סב): שנים המהלכים בדרך וביד אחד קיתון של מים, אם שותים שניהם - מתים, ואם אחד שותה - מגיע לישוב, אמר ר"ע: 'חייך קודמים', דכתיב 'וחי אחיך עמך', משמע ש'עמך' אומר שאתה קודם.

ומאיך [בעבד עברי] איתא בגמ' (קידושין כב): 'כי טוב לו עמך', שלא תהא אתה [האדון] ישן על גבי כר וסת - והוא על גבי תבן, מכאן אמרו 'כל הקונה עבד כקונה אדון לעצמו', והיינו שכשיש רק כר אחד יש ליתנו לעבד, וקשה: הרי אמרנו ש'עמך' אומר שחייך קודמים?

א"ק, וי"ל שאם אשב להתפלל בבית כנסת, ויבוא הגר"א ואתן לו את מקומי, הנה כל התפילה, יהי' לי הרגשת 'נעימות' ושמחה' מנתנית המקום, הרבה יותר, מאשר לשבת בפועל, וזה אפשר לקיים גם בנתנית כר לעבד [מחמת 'שמחת המצוה'], נמצא שיש כאן 'עמך' שפיר.

◀ לא תעשו לכם אלילים (כו א)

לעיל מיניה דיברה תורה ביהודי הנמכר לגוי / אומר רש"י, שלא יאמר העבד: הואיל ורבי [הגוי] עובר איסורים [עריות, ע"ז, שבת], אף אני כמוהו, ת"ל 'לא תעשו לכם אלילים' (והוא מהתורה כהנים).

א"ק, ומאד קשה מהיכא תיתי שהואיל ורבו וכו'?

ונראה לתרץ בדוחק: שאחד הטעמים לחובת קיום המצוות היא 'כי עבדי הם, אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים', ואומר העבד: מעתה יש לי 'אדון חדש' - ופטור אני מן המצוות, לכך איצטריך.

◀ וישן מפני חדש תוציא (כו ט)

רש"י, שיהי' הגורן מלא תבואה חדשה, והאוצר מלא ישן, וצריכים אתם לפנות האוצר למקום אחר, כדי ליתן התבואה החדשה לתוכו.

א"ק, וצ"ב [הפוכי מטרתא למה לי / כתובות קין] מה הענין להעביר ממאגר למאגר?! למקום שאליו הוא רוצה להוביל החיטים הישנות - שם ישים החיטים החדשות, ויניח החיטים הישנות במנוחתם?

וצריך לומר שהמאגר הראשון מתאים ליבוש החיטים [יש בו נקבים וכדומה], ואף שנתיבשו כל הקיץ בגורן, מ"מ מועיל להם המשך היבוש.

להנצחות ובכל עניני הספר:

אימ"ל: 6916645@GMAIL.COM

ג-3700 פנינים ב-2 הכרכים יחד

פרשת בחוקתי

גניון 47 -

חלק מהענינים שנידונו בספר

- 1954 ■ 'עץ השדה', בברכה - 'עץ הארץ', בקללה.....
- 1955 ■ לעתיד, תתן הארץ פרי משובח מיד [ולא אחר ג' שנים] - צ"ב הלא בלא"ה אסור הפרי ב'ערלה'?
- 1958 ■ 'ופניתו אליכם' נפנה אני מ'כל עסקי' - מה הם ה'עסקים' של הקב"ה?
- 1961 ■ מעשה - בעל שניסה למנוע מות אשתו, כדי לרשת אותה.....
- 1966 ■ תכלית היסורים - הם עצמם.....
- 1972 ■ מדוע מזכירים 'עוון אבות' בשעת הוידי - ואיך מועיל הוידי שלנו על עוונות שלהם.....
- 1976 ■ בתפילה: 'הוא יזכור ברחמים התמימים ... שמסרו נפשם - למה צריך להתפלל על דבר שוודאי יעשה'?
- 1980 ■ היכן מצאנו אדם שעבר עבירה בשוגג - ולוקה מלקות מדאורייתא?!
- 1982 ■ לכאורה, כשמקבל הגזבר שדה שהוקדשה - עליו למהר למוכרה, כטרם יספיקו הבעלים לפדותה.....
- 1985 ■ אם חילול 'המעשר שני' של האתרוג, כשווי 'למצוה', או 'לאכילה'.....

והשימותי את מקדשכם (כו לא)

■ השרוי בצער - אינו יכול לעמוד לפני הקב"ה

ענין צדדי - בגמ' (מנחות נג) איתא, א"ר יצחק: בשעה שחרב בית המקדש מצאו הקב"ה לאברהם שהיה עומד בבית המקדש אמר לו [הקב"ה]: מה לידידי בביתי, אמר לו: על עיסקי בני באתי וכו' ...

ובהמשך של אותו 'מפגש' [של הקב"ה עם אברהם], איתא: ...מיד הניח [אברהם] ידיו על ראשו והיה צועק ובוכה, אמר לו [אברהם לקב"ה]: שמא ח"ו אין להם תקנה?! יצתה בת קול ואמרה לו: זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך ...

א"ק, וצ"ב, למה בתחילה דיבר עמו הקב"ה בעצמו - ולבסוף בת קול?

תשובה: לפי שהי' אברהם שרוי בצער, נסתלקה ממנו שכינה, דכתיב (דה"א טז): 'עזו וחדוה במקומו'. [וחידוש הוא: שלא רק [כאן בעוה"ז] נבואה אינו שורה על הנביא כשהוא בצער, כדכתיב: 'כנגן המנגן' - אלא אף בעוה"ב, נוהגת מידה זו].

ואבדתם בגויים ואכלה אתכם ארץ אויביכם (כו לח)

■ השואה נמשכת כבר מאה ושמונים שנה

א"ק, השואה כבר נמשכת [עד היום שנת תשפ"ג] מאה ושמונים שנה, הרחמן יצילנו ויגאלנו, כדלהלן:

א. מאה שנה - השכלה. ב. ה' שנים - שואה גופנית ע"י הגרמנים. ג. פ' שנים - רוב 'בני ישראל' בא"י מחללי שבת [ושאר איסורים], ובשאר המקומות [ובעיקר בארה"ב] חלקים גדולים ביותר, מתערבים בגויים. [וכידוע גדול המחטיאו יותר מההורגן].

א. ת"ר - ת"ש. ב. ת"ש - ת"ש"ה. ג. ת"ש - תש"פ.

והתודו את עונם ... אף אני אלך עמם בקרי (כו מ)

■ אחר שהתודו ועשו תשובה - מדוע ממשיך הקב"ה לילך עמם בקרי? [א]

צ"ב שהרי כל הפרשה הוא מחזוריות: אם תלכו עמי בקרי והלכתי עמכם (מדה כנגד מדה) בחמת קרי וכו' - והנה כאן כשכבר 'מתוודים על העוון', היינו מצפים שמעשיו 'הכל יהי טוב' - אבל לא כך כתיב, אלא: 'והלכתי עמכם בחמת קרי', מה זה?

ובעבר הייתי נוהג לתרץ על שאלה זו [בהקדם]

א. מסופר על אחד מגדולי הדור [לפני כמאה שנה] שבילדותו סטר לו מישהוא והוא החזיר לו בכפליים.

כשכא אל אביו שאלו למה כפלת לו את המכות? והשיב: אחד נתתי לו כי הוא הכה אותי, והשני כי 'הרביץ לי חינם' אם כן גם עלי לתת לו מכה חינם, [כי המכה הראשונה הלא קיבל כדין].

ואף כאן אפשר לומר שהקב"ה מעניש מידה כנגד מידה: וכנגד זה שעם ישראל פשעו בקב"ה חינם - אף הקב"ה מעניש אותם חינם [כביכול].

ונתתי שלום בארץ (כו ו)

רש"י: הרי מאכל ומשתה אם אין שלום אין כלום, ת"ל ונתתי שלום בארץ.

א"ק, דבר זה ניתן לומר על כל ברכה, כגון: 'והפרתי אתכם', שמא תאמרו אם יש 'כל טוב' ואין בנים - אין כלום, ת"ל: 'והפרתי אתכם'?

שו"ר בשם הגר"א (אסתר י): דמידת ה'שלום' הוא כלי לכל המידות, וזה שאמרו (עוקצין פ"ג ב'): לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום.

ותם לריק כוחכם (כו כ)

■ מהרי"ד, נקרא 'רבנו תם', על שביטל הקללה 'ותם לריק כוחכם'

בתו"כ נדרש: 'ותם לריק כוחכם', זה שפוסק לבתו ממון מרובה ומתה בתוך שבעת ימי המשטה, הרי הפסיד בתו והפסיד ממונו, והתקין ר"ת שאם מתה בתוך שנה יחזיר החתן הנדוניה לאב, (תוס' כתובות מז).

ובהגהות מהרי"ד על התו"כ כתב: נתגלה לי בחלום (בשנת תר"ד בחדש אייר) שלכן נקרא 'רבינו תם' [הלא יעקב שמו] עבור שתיקן 'חזרת הנדוניה', וביטל הקללה של 'ותם לריק'.

אמנם ה'הסבר המקובל' הוא, שנקרא 'רבנו תם', ע"ש הפסוק (בראשית כה): 'ויעקב איש תם יושב אהלים'.

נקם ברית (כו כה)

■ נקם שאינו עומד ב'תקן של תורה' - זהו נקם שאינו של ברית

רש"י ויש נקם שאינו של ברית, איזה נקם אינו בברית?

א"ק, י"ל דאיתא במדרש (איכה): ד'כנסת ישראל' מתלוננת (תהלים קיט פה): 'כרו לי זדים שיחות אשר לא כתורתך', שהגויים מביאים עלי [בגלות] עונשים שאינם 'בתקן של תורה', ומביאה כנס"י דוגמאות.

א. כתבת (ככ כה): 'אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד' - ובגלות (הושע י ד): 'אם על בנים רוטשה'.

ב. כתבת (דברים כב ו): 'לא תקח האם על הבנים' - וכאן 'את בני צדקיהו שחטו לעיניו'.

א"ק, וזה מה שכתב רש"י 'נקם שאינו של ברית', עונש שאינו עומד ב'תקן של תורה'.

ואכלתם בשר בניכם (כו כט)

משאת המלך: אין מדובר שישחטו ילדים חיים ע"מ לאכלם - אלא יאכלו לדיהם לאחר שמתו.

ואף שבפייט איתא שאומרות [הנשים] זו לזו: 'בואי נבשל בנינו הצורחים' [דמשמע שישחטו ילדים חיים] - אפשר להסביר לאחר מיתה [וכן בשאר מקומות].

ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו (כו ט)

צ"ב, מה כפילות ל' 'אכילה', ומדוע שינוי הלשון?

אגב 'ואכלתם' יכול לשמש גם בעבר וגם בעתיד - 'תאכלו' רק ל' עתיד.

◀ לא מאסתים ולא געלתיים (כו מד)

■ 'לא מאסתים ולא געלתיים', כפל המילה 'לא', הוי שבועה - ויסוד זה נלמד מההבטחה לנה

הגר"א: בגמ' (שבועות לו) איתא: השונה לאו ב' פעמים [אדם האומר 'לא' 'לא' אוכל היום! ומתכוון בלבו לאסור המאכל בשבועה], הרי זה לשון שבועה, וכן כאן שנה הכתוב 'לא' פעמיים.

וענין זה רמוז (מלאכי א): כי אני ה' לא שניתי [שנית] ל' כפלתי, והיינו מילת לא כפלתי, ולכך, ואתם בני יעקב לא כליתם [לא] מאסתים [לא] געלתיים [לכלותם].

וזה כוונת הפסוק (ישעי נד): 'כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח על הארץ, כן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך', והגמ' (שבועות לו) אומרת: שאת הכלל [שכפל לאו הוי שבועה] לומדים מנח, שאמר הקב"ה: 'לא יכרת כל בשר' ו'לא יהיה עוד מבול', והנביא קורא לכפל לאו - שבועה [כנאמר 'אשר נשבעתי'] 'כן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך', היינו 'לא מאסתים ולא געלתיים'.

◀ ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' (כו יא)

■ 'בהמה טמאה', היינו 'בעלת מום' - וצ"ב מדוע לא נקט ל' נקיה, יאמר: 'בעלת מום'

רש"י, ב'בעלת מום' הכתוב מדבר שהיא טמאה להקריבה.

בגמ' (פסחים א) אמרו: עיקם [הוסיף] הכתוב ח' אותיות - שלא להוציא דבר מגונה, היינו: שלא רצה לכתוב 'הבהמה הטמאה', ותחת זאת כתב: 'הבהמה אשר איננה טהורה', ללמדך שידבר אדם בלשון נקיה.

א"ק, וצ"ב דכאן הוא בהיפוך: שהי' לו לומר 'בהמה בעלת מום', ואמר 'טמאה' *?

וי"ל, דכבר אמרו המפרשים: שכשיש צורך שהי' הדבר ברור - אז אין מקום 'ללשון נקיה' אלא חייבים לנקוט הלשון הברור.

וכן צריך לומר בענינינו: דעיתים יש 'מום קל' [כגון 'דוק שפתיים'], ויאמר המקריב: הלא הבהמה ממילא הולכת לשריפה [על המזבח], ומה בכך שיש דוק בשפתיים [הלא עוד מעט קט יהי 'דוק בכל הגוף'], ולכך הזהיר הכתוב בל' קשה - לומר לך מום - הרי הוא כבהמה טמאה.

* שים לב! שיש שאלה אחרת [שאינה דומה לשאלתנו], והיא: הכיצד תאמר ש'עקם הכתוב', והלא פעמים רבות אומר הכתוב 'בהמה טמאה' [אינו חושש לכתוב 'איננה טהורה']? וע"ז מתרצים: דתמיד 'לשון קצרה' עדיף, אלא ש'פעם אחת' נקט הכתוב בל' ארוך, כדי ללמדנו שתהא לשוננו נקיה.

◀ ואם לא יגאל ואם מכר את השדה לאיש אחר (כו כ)

■ ההקדשות והערכים - הם סגולה ל'ברכת שמים' על המוקדש

הנה כבי' דברים קצבה התורה סכום [בשדה אחוזה, וביערך גוף ערכי עלי], וצריך ביאור למה שיעשה המקדיש בדרך עקיפים אם רוצה לתרום נ' שקל להקדש - שיתרום, ולמה צריך שיאמר ערכי עלי? וכן בשדה אם רוצה לתת נ' שקל [עבור זרע בית חומר שעורים] - שיתן נ' שקל, ומה לנו 'אופן זה' שיתרום השדה, ויפדנו?

א"ק, ואולי יש בהקדש [הגוף והשדה] סגולה להצלחה וברכת שמים, וכדי שיוכלו הכל [גם עניים] להקדיש גופם וממונם, נתנה התורה אופן זה [של הקדש ופדיון]. וא"ת תינה בשדה יש כאן 'הקדש ופדיון', אבל בערכין היכן כאן הקדש גופו?! [ראה המשך].

ת"ש ע"פ השלטי גבורים (בגמ' ע"ז דף ד' מדפי הר"ף), דאמר התם: גם האומר: 'ערכי עלי', הוי מקדיש שפיר [כמו מקדיש 'כלי] הדינו: שיתן סלע מקדיש את גופו ועצמו, אלא שפודהו אחר"כ מיד ההקדש ב'דמי ערכו', עכ"ל.

וא"ת א"כ [שכשאומר 'ערך] הרי זה כמקדיש הגוף הנערך] האיך יאמר 'ערך פלוני עלי', איך מקדיש את האחר? תשובה: כבר הובא בספר (גבורת שמונים אות מט) דכשאין 'הנערך' נפסד מן ההקדש - יכול שפיר להקדישו!

וכן יש להוכיח מדין 'השג יד', שחידשה תורה, שהגם שהתחייב [ערך עצמו] נ' סלעים נותן סלע אחד ופטור [כשאין ידו משגת], וצ"ב מה פתאום?! תשלם מה שהתחייבת! שהרי אם [לא התחייב בצורה של 'ערכי עלי' אלא] התחייב נ' סלע להקדש, 'אין מרחמים בדין', ואם אין לו לשלם עכשיו - ישלם כשישיג, ומדוע בערכין אמרה תורה: שיתן סלע ושוב אינו חייב - הגם שאחר כך מתעשר?! אלא כפי שהבאנו שהוא דרך שנתנה תורה לאדם, להתעלות באמצעות הקדש.

◀ וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט (כו לב)

■ במעשר דגן בוחר הבעלים את חלק המעשר - מדוע לא כך הדבר במעשר בהמה?

תנן (בכורות נח), היו לו עשר בהמות ונטל אחד מדעתו [שלא בהעברה] אין זה מעשר [דצריך דווקא שיעשה בהעברה מאליו], טעמא, צ"ב מ"ש שציותה תורה ב'מעשר בהמה' באופן זה - ואילו ב'מעשר דגן' נטל בידינו 'כרצונו'?

טעמא, דרצתה תורה, שיהיה 'נעשה מעשה המצוה בכל הבהמות', ובשלמא בדגן 'הכל טבל', וכאשר מפריש לתקן הטבל - נמצא 'כל הדגן' מעורב במצות המעשר, משא"כ ב'מעשר בהמה' הלא הדין הוא שאינו טבל [שאין איסור אכילה מן הבהמות קודם שיעשר], א"כ 'במה יודע' שהמעשר חל על כל הבהמות?! זה אפשר רק ע"י שיעביר כולם תחת השבט, [ע"כ הגר"ח"ק].

● מדוע ציותה התורה ש'בעלי מומים' מתעשרים - הלא ממילא לא יקריבו מהם?

א"ק, ומצאתי 'חיווק גדול' לדבריו, שאמרה תורה: שגם בעלי מומים עוברים, וצ"ב [חצבי לנהרא כגני לייא (ברכות נח)], מה יש להם [לבעלי מום] לחפש בידו, הלא בלא"ה לא יקריבו מהם?! ולמאי דפירש 'טעמא' כדי שיחול עליהם מצות מעשר, אתי שפיר.

ועוד אפשר לומר טעם לחלק: לפי ש'מעשר בהמה' [נעשה ב'בעלי חיים', העוברים בעצמם] לכן נעשה ע"י העברה כדי שלא יוכל לבחור הגרוע / שו"ר, דזה אינו, דגם ב'דגן' אפשר שיחלק למאה ויטיל גורל.

◀ וכל מעשר בקר וצאן (כו לב)

■ מדוע אין הבהמות 'טבל' לאוסרם באכילה - עד שיעבירם תחת השבט לעשרם

א"ק, צ"ב מדוע אין הבהמות אסורים באכילה [כמו טבל] עד שיעשר?

ואולי לפי שידעה תורה: כי רוב 'חיי היהודים' אין בית מקדש. ואם תאסור בהמה עד שיעבירו העשירי, יבואו לידי תקלה בבהמה, [משא"כ במעשר דגן רק חלק 'אחד ממאה' אסור, ועוד דבדגן שאין בו קדושה] משמידים התרומות].

ואפשר שמתעם זה [שאין בית מקדש] פטרה התורה שותפים מ'מעשר בהמה' [דצ"ע הואיל ו'שניהם בני חיוב', מ"ט שותפות פטורה]?! אלא כדי שיהי' ניתן לבטל בקל את מצות 'מעשר בהמה'.

אמנם לבסוף ביטלו רבנן מצות 'מעשר בהמה' לגמרי, מחשש תקלה, ויש כח ביד חכמים לבטל מצות עשה ב'שב ואל תעשה'.

◀ וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט (כו לב)

■ עשרה הרוגי מלכות, תחת השבט - ועשירי [ר"ע] 'קדש לה' כנגד הקב"ה

יש כאן רמז נאה מרבי שמשון מאוסטורפולי, [וכל מעשר וכו'], ו'כי' ל'מה' מ'ת' ע'קיבא ש'היה ר'יועה בקר וצאן, 'כל אשר יעבור' מעשרה הרוגי מלכות - הרי הוא תחת השבטים [בעוון שמכרו את יוסף], והעשירי ר"ע - 'קדש לה', תחת הקב"ה, לפי ששיתפו הקב"ה עמהם.

◀ וכל מעשר בקר וצאן (כו לב) / ואם המר ימירנו (כו לג)

נחל אליהו: הלא דין איסור תמורה כבר נאמר לעיל (ט, י), ולמאי נשנה הכא?

תשובה: כאן [במעשר בהמה] שכית יותר שינסה להסיר הקדושה, מחמת שלא ברצונו נתן בהמה זו, אלא ש'במקרה' יצאה תחת השבט.

◀ ואם המר ימירנו והי' הוא ותמורתו יהי' קודש (כו לג)

הנה הכלל הוא ש'הקדש חל במחשבה', מה הדין - תמורה? החזו"א אומר שלא חל במחשבה.

הגר"ח"ק, [טעמא] אפשר משום שמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה.

להנצחות ובכל עניני הספר:
אימ"ל: 6916645@GMAIL.COM